

## **Puflama cholg'ularni BMSMda o'qitishning didaktik tamoyillari**

Jaloliddin Kamoliddinovich Isomiddinov  
BXU

**Annotatsiya:** Mazkur ilmiy ishda Bolalar musiqa va san'at maktablarida puflama cholg'ularni o'qitish jarayonining didaktik tamoyillari tizimli va ilmiy asosda yoritilgan. Tadqiqotda musiqa pedagogikasida didaktik tamoyillarning mazmun-mohiyati, ularning puflama cholg'ularni o'rgatishdagi ahamiyati hamda amaliy qo'llanilish jihatlari tahlil qilinadi. O'quvchilarning yosh, fiziologik va psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etish, nazariya va amaliyot uyg'unligini ta'minlash, izchillik, onglilik va faollik kabi asosiy didaktik tamoyillarning musiqiy ta'limdagi o'rni ilmiy faktlar asosida yoritiladi. Ishda puflama cholg'ularni o'qitishda samarali metod va vositalarni tanlashda didaktik tamoyillarga tayanish zarurligi asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari BMSM o'qituvchilari va musiqa pedagoglari uchun metodik ahamiyatga ega.

**Kalit so'zlar:** puflama cholg'ular, BMSM, didaktik tamoyillar, musiqa ta'limi, o'qitish jarayoni, izchillik, onglilik va faollik, nazariya va amaliyot birligi, pedagogik metodika, ijrochilik mahorati

## **Didactic principles of teaching wind instruments in BMSM**

Jaloliddin Kamoliddinovich Isomiddinov  
BHU

**Abstract:** This scientific work systematically and scientifically covers the didactic principles of teaching wind instruments in children's music and art schools. The study analyzes the content and essence of didactic principles in music pedagogy, their importance in teaching wind instruments, and aspects of practical application. The role of such basic didactic principles in music education as organizing the educational process, ensuring the harmony of theory and practice, consistency, awareness, and activity, taking into account the age, physiological, and psychological characteristics of students, is covered on the basis of scientific facts. The work substantiates the need to rely on didactic principles when choosing effective methods and tools for teaching wind instruments. The results of the study are of methodological importance for BMSM teachers and music educators.

**Keywords:** wind instruments, BMSM, didactic principles, music education, teaching process, consistency, awareness and activity, unity of theory and practice, pedagogical methodology, performance skills

Kirish. Bugungi kunda musiqa ta'limi tizimini takomillashtirish, uni zamon talablariga mos holda tashkil etish masalasi dolzarb hisoblanadi. Bolalar musiqa va san'at maktablari (BMSM) bu jarayonda muhim bo'g'in bo'lib, yosh avlodning musiqiy qobiliyatlarini aniqlash, rivojlantirish va professional yo'naltirish vazifasini bajaradi. Ayniqsa, puflama cholg'ularni o'rgatish jarayoni murakkab va mas'uliyatli bo'lib, u ilmiy asoslangan didaktik yondashuvni talab etadi.

Didaktik tamoyillar ta'lim jarayonining nazariy poydevorini tashkil etadi. Ular o'qitishning mazmuni, metodlari, shakl va vositalarini tanlashda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi. Puflama cholg'ularni o'rgatishda didaktik tamoyillarga rioya etish o'quvchilarning musiqiy bilim va ko'nikmalarni puxta o'zlashtirishiga, ijrochilik mahoratini izchil rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mazkur ishning maqsadi - puflama cholg'ularni BMSMda o'qitish jarayonida qo'llaniladigan asosiy didaktik tamoyillarni ilmiy jihatdan tahlil qilish va ularning amaliy ahamiyatini ochib berishdan iborat.

I BOB. Didaktik tamoyillar tushunchasi va musiqa ta'limidagi o'rni

Didaktik tamoyillar pedagogika fanining asosiy kategoriyalaridan biri bo'lib, ular ta'lim jarayonini tashkil etish va boshqarishning umumiy qonuniyatlarini ifodalaydi. Ilmiy adabiyotlarda didaktik tamoyillar o'qitish jarayonining mazmuni va metodlarini belgilovchi asosiy qoidalar sifatida talqin etiladi.

Musiqiy ta'limda didaktik tamoyillar - bu musiqa o'qitish jarayonini ilmiy asosda, samarali va maqsadga yo'naltirilgan holda tashkil etishga xizmat qiladigan asosiy pedagogik qoidalar va yo'riqnomalardir. Ular o'quvchilarga musiqiy bilim, ko'nikma va malakalarni izchil, ongli va puxta o'zlashtirish imkonini beradi.

Quyida tushuncha aniq, tizimli va ilmiy tarzda yoritiladi:

Didaktik tamoyillar mazmuni

“Didaktika” - bu ta'lim va o'qitish nazariyasidir. Didaktik tamoyillar esa:

- nima o'qitiladi (mazmun),
- qanday o'qitiladi (metod),
- qaysi ketma-ketlikda o'qitiladi,
- qanday natijaga erishiladi degan savollarga ilmiy javob beradi.

Musiqiy ta'limda bu tamoyillar nafaqat nazariy bilimlarni, balki ijrochilik, eshitish, his etish va ijodiy faoliyatni shakllantirishga qaratiladi.

Musiqiy ta'limdagi asosiy didaktik tamoyillar

### 1. Onglililik va faollik tamoyili

Bu tamoyilga ko'ra o'quvchi musiqani ongli ravishda tushunib, faol ishtirok etishi lozim.

- Asar mazmunini anglash
- Ijroda ifoda va hissiylikni tushunish
- Mashqlarni maqsadli bajarish bu tamoyilning asosiy belgilaridir.

### 2. Izchillik va tizimlilik tamoyili

Musiqiy bilim va ko'nikmalar:

- oddiydan murakkabga,
- osondan qiyinga,
- nazariyadan amaliyotga qarab beriladi. Bu tamoyil texnik mashqlar, gamma, etyud va asarlarni o'rgatishda muhimdir.

### 3. Nazariya va amaliyot birligi tamoyili

Musika faqat tinglash yoki faqat ijro emas - u nazariya va amaliyot uyg'unligidir.

Masalan:

- nota savodi → ijro
- ritm va o'lchov → mashq
- shakl va ifoda → sahna ijrosi

### 4. Individual yondashuv tamoyili

Har bir o'quvchining:

- musiqiy eshitishi,
- texnik imkoniyati,
- yosh va psixologik xususiyati

turlicha bo'ladi. Shu sababli o'qitish shaxsga yo'naltirilgan bo'lishi kerak.

### 5. Ko'rgazmalilik tamoyili

Musiqiy ta'limda ko'rgazmalilik:

- jonli ijro namunalari,
- audio-video yozuvlar,
- notali materiallar orqali ta'minlanadi. Bu o'quvchining musiqiy tasavvurini boyitadi.

### 6. Takrorlash va mustahkamlash tamoyili

Musiqiy malaka muntazam mashq orqali shakllanadi.

Takrorlash:

- texnikani mustahkamlaydi,
- xotirani rivojlantiradi,
- ijro sifatini oshiradi.

### 7. Tarbiyaviy yo'naltirilganlik tamoyili

Musika orqali:

- estetik did,

- axloqiy qadriyatlar,
- milliy va umuminsoniy madaniyat shakllantiriladi.

Musiqiy ta'limda didaktik tamoyillarning ahamiyati

Didaktik tamoyillar:

- darslarning samaradorligini oshiradi;
- o'quvchining ijodiy faolligini kuchaytiradi;
- musiqiy bilimlarni chuqur va barqaror qiladi;
- ijrochilik mahoratini tizimli rivojlantiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, musiqiy ta'limda didaktik tamoyillar - bu o'qituvchi faoliyatini yo'naltiruvchi ilmiy asos, o'quvchi rivojini ta'minlovchi pedagogik mexanizmdir. Ular asosida tashkil etilgan musiqa ta'limi jarayoni o'quvchilarda yuqori darajadagi musiqiy madaniyat va ijrochilik mahoratini shakllantiradi.

Musiqa ta'limida didaktik tamoyillar alohida ahamiyatga ega, chunki musiqa nafaqat nazariy bilim, balki amaliy ijrochilik faoliyatini ham o'z ichiga oladi. Puflama cholg'ularni o'rgatish jarayonida bu ikki jihatning uyg'unligi muhim hisoblanadi.

Didaktik tamoyillar musiqa darslarining maqsadga yo'naltirilganligini ta'minlaydi, o'quvchilarning musiqiy tafakkurini rivojlantiradi va ularni ijodiy faoliyatga undaydi. Shu boisdan BMSMda puflama cholg'ularni o'qitishda umumdidaktik va maxsus musiqa didaktik tamoyillaridan foydalanish zarur.

II BOB. Onglilik va faollik tamoyilining puflama cholg'ularni o'rgatishdagi ahamiyati

Onglilik va faollik tamoyili ta'lim jarayonida o'quvchining faol ishtirokini ta'minlashga qaratilgan. Ushbu tamoyilga ko'ra, o'quvchi bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki faol o'zlashtiruvchi bo'lishi lozim.

Puflama cholg'ularni o'rganishda onglilik tamoyili o'quvchining har bir mashq va asarning mazmunini anglab ijro etishini talab qiladi. Nafas texnikasi, tovush chiqarish usullari va artikulyatsiya elementlari ongli ravishda bajarilgandagina samarali natija beradi.

Faollik tamoyili esa o'quvchilarning mustaqil mashg'ulotlarga bo'lgan qiziqishini oshiradi. O'qituvchi o'quvchini faollashtiruvchi mashqlar, ijodiy topshiriqlar va ansambl ijrosidan foydalanishi orqali ta'lim samaradorligini oshiradi.

III BOB. Izchillik va tizimlilik tamoyili

Izchillik va tizimlilik tamoyili puflama cholg'ularni o'rgatish jarayonida muhim didaktik shart hisoblanadi. Ushbu tamoyilga ko'ra, bilim va ko'nikmalar oddiydan murakkabga, osondan qiyinga qarab berilishi lozim.

BMSMda puflama cholg'ularni o'qitish dastlab tovush chiqarish, to'g'ri nafas olish va cholg'uni ushlashdan boshlanadi. Keyinchalik esa texnik mashqlar, gamma va etyudlar orqali ijrochilik mahorati rivojlantiriladi.

Tizimlilik tamoyili mashg'ulotlarning muntazam va rejalashtirilgan holda olib borilishini talab qiladi. Bu tamoyil o'quvchilarda barqaror musiqiy ko'nikmalarni shakllantirishga xizmat qiladi.

#### IV BOB. Nazariya va amaliyot birligi tamoyili

Nazariya va amaliyot birligi tamoyili musiqa ta'limining asosiy didaktik qonuniyatlaridan biridir. Puflama cholg'ularni o'rganishda nazariy bilimlar amaliy ijro bilan uzviy bog'liq holda berilishi zarur.

Masalan, notani o'qish, ritm va musiqiy shakl haqidagi bilimlar cholg'uda ijro jarayonida mustahkamlanadi. Bu esa o'quvchilarning musiqiy tafakkurini chuqurlashtiradi.

Mazkur tamoyil o'quvchilarda musiqani ongli idrok etish va badiiy ifoda vositalaridan to'g'ri foydalanish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

#### V BOB. Individual yondashuv va ko'rgazmalilik tamoyillari

Individual yondashuv tamoyili BMSMda puflama cholg'ularni o'rgatishda muhim ahamiyatga ega. Har bir o'quvchining nafas olish imkoniyatlari, musiqiy eshitish darajasi va jismoniy xususiyatlari turlicha bo'ladi.

Ko'rgazmalilik tamoyili esa o'qitish jarayonida audio va video vositalardan, jonli ijro namunalardan foydalanishni nazarda tutadi. Bu o'quvchilarning musiqiy tasavvurini boyitadi va o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, puflama cholg'ularni BMSMda o'qitish jarayoni ilmiy asoslangan didaktik tamoyillarga tayanishi lozim. Onglilik va faollik, izchillik va tizimlilik, nazariya va amaliyot birligi, individual yondashuv va ko'rgazmalilik tamoyillari puflama cholg'ularni samarali o'rgatishning muhim shartlari hisoblanadi.

Mazkur didaktik tamoyillarga asoslangan ta'lim jarayoni o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantirishga, ularning ijrochilik mahoratini yuksaltirishga va estetik didini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari BMSM musiqa o'qituvchilari va metodistlar uchun amaliy ahamiyatga ega bo'lib, puflama cholg'ularni o'qitish metodikasini takomillashtirishga xizmat qiladi.

### Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Конструирование потока информации в балансировке разделения познания и поведение абстрактного воздействия на мозг человека. Science and Education 6 (1), 28-34
2. КБ Холиков. Обширные знания в области музыкальных наук Узбекистана и порядка функционального взаимодействия в сфере музыке. Scientific progress 2 (6), 940-945
3. КБ Холиков. Влияние классической музыки в разработке центральной нервной системы. Science and Education 6 (1), 49-56

4. КБ Холиков. Приёмы формирования музыкально теоретический интересов у детей младшего школьного возраста. *Science and Education* 4 (7), 357-362
5. КБ Холиков. Преобразование новых спектров при синхронном использование методов и приёмов музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (7), 107-120
6. КБ Холиков. Музыка как релаксатор в работе мозга и ракурс ресурсов для решения музыкальных задач. *Science and Education* 3 (3), 1026-1031
7. КБ Холиков. Место творческой составляющей личности преподавателя музыки и её роль в обучении детей общеобразовательной школе. *Science and education* 3 (8), 145-150
8. КБ Холиков. Пение по нотам с сопровождением и без него по классу сольфеджио в высших учебных заведениях. *Science and education* 3 (5), 1326-1331
9. КБ Холиков. Значение эстетического образования и воспитания в общеобразовательной школе. *Science and Education* 3 (5), 1549-1555
10. КБ Холиков. Модульная музыкальная образовательная технология как важный фактор развития учебного процесса по теории музыки. *Scientific progress* 2 (4), 370-374
11. КБ Холиков. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. Теоретические особенности формирования музыкальных представлений у детей школьного возраста. *Scientific progress* 2 (4), 96-101
12. КБ Холиков. Роль электронного учебно-методического комплекса в оптимизации музыкального обучение в общеобразовательной школе. *Scientific progress* 2 (4), 114-118
13. КБ Холиков. Необходимые знание в области проектирования обучения музыкальной культуры Узбекистана. *Scientific progress* 2 (6), 952-957
14. КБ Холиков. Роль педагогических принципов метода моделирования, синтеза знаний при моделировании музыкальных систем. *Science and Education* 3 (3), 1032-1037
15. КБ Холиков. Музыкальное образование и имитационное моделирование процесса обучения музыки. *Science and Education* 3 (3), 1020-1025
16. КБ Холиков. Методы музыкального обучения через воспитание в вузах. *Academy*, 57-59
17. КБ Холиков. проблематика построения современных систем мониторинга объектов музыкантов в сфере фортепиано. *Scientific progress* 2 (3), 1013-1018
18. КБ Холиков. О принципе аддитивности для построения музыкальных произведения. *Science and Education* 4 (7), 384-389

19. КБ Холиков. Своеобразие психологического рекомендации в вузе по сфере музыкальной культуре. *Science and Education* 4 (4), 921-927
20. КБ Холиков. Сложная система мозга: в гармонии, не в тональности и не введении. *Science and Education* 4 (7), 206-213
21. КБ Холиков. Обученность педагогике к освоению учащихся сложным способам деятельности. *Science and Education* 5 (2), 445-451
22. КБ Холиков. Уровень и качество усвоения предмета музыки, закрепление памяти и способности учащихся. *Science and Education* 5 (2), 452-458
23. КБ Холиков. Детальный анализ музыкального произведения. *Science and Education* 4 (2), 1069-1075
24. КБ Холиков. Психолого-социальная подготовка студентов. Социальный педагог в школе: методы работы. *Science and Education* 4 (3), 545-551
25. КБ Холиков. Тенденции строгой и детальной фиксации в музыке. *Scientific progress* 2 (4), 380-385
26. КБ Холиков. Эффективные способы изучения музыкальных элементов в школьном обучении. *Scientific progress* 2 (4), 108-113
27. КБ Холиков. Природа отношений, регулируемых инструментом возбуждения музыкальных эмоций при коллективном пении. *Scientific progress* 2 (3), 1032-1037
28. КБ Холиков. Специальный барьер для заключительного этапа каденции как процесс музыкально-технической обработки произведения. *Science and Education* 4 (7), 345-349
29. КБ Холиков. Звуковой ландшафт человека и гармоническая структура головного мозга. *Science and Education* 6 (1), 21-27
30. КБ Холиков. Форма музыки, приводящие к структурной, драматургической и семантической многовариантности произведения. *Журнал Scientific progress* 2, 955-960